

Сұлтанмахмұт Торайғыров

Адасқан өмір

Сұлтанмахмұт Торайғыров

Адасқан өмір

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=22579326

АДАСҚАН ӨМІР:

Содержание

АДАСҚАН ӨМІР

4

Конец ознакомительного фрагмента.

14

СҰЛТАНМАХМҰТ ТОРАЙҒЫРОВ АДАСҚАН ӨМІР

АДАСҚАН ӨМІР

СҰЛТАНМАХМҰТ ТОРАЙҒЫРОВ

(1893–1920)

Сезімнің сыртқа шықпас түсі бар ма?
Оны жасырар адамның күші бар ма?
Біреу күй, біреу пішін, біреу сөзбен,
Көрсетпейтін жүректің іші бар ма?

I

Мен бала

Мен сәби мейірімді ана құшағында,
Ақ мамасын сүйемін, құшамын да:
Алтын ана жек көрер шамасы жоқ;
Былғанам ба, мейлі құсамын ба.

Мен ұжмақ періштесі, көңілім таза,
Қандай нәрсе білмеймін: бәле, қаза.
Еркімнің ұйғарғанын істеуіме,
Ұғынбаймын ешкімнен бар деп жаза.

Қастық деген не нәрсе: көрінген дос;
Қайғы деген не нәрсе: көңілім хош;
Алдау, күндеу, айла не, мен білмеймін,
Жүрегімде түкпір жоқ сүюден бос.

Мен білмеймін: жалыну, жағынуды,
Ресім, ұлық, Құдай деп табынуды,
Өз еркімнің қылығы өзіме жөн,
Айтшы маған не нәрсе жаңылуды?

Кәпір жоқ, мұсылман жоқ, мал мен адам

Бәрі де айырмасыз бауыр маған.
Пайда, зиян, ұят не, – мен білмеймін
Менің үшін сөз һәм жоқ деген жаман.

Менде жоқ: мынау орыс, мынау қазақ,
Не мақтау, не кемсіту, қорлау, мазақ.
Бай, кедей, сау, кем-кетік бәрібір бас,
Не нәрсе айтшы: кәрілік, ауру, азап?

Мен білмеймін: не нәрсе өлім деген,
Қорқу деген, көму деген, көрің деген.
Тамағыма пышақ таяп тұрған жан да,
Күлуден басқа жауап алмас менен.

Күн сайын жазғытұрым шыққан гүлдей,
Жақсы түрге кіремін өзім білмей.
Сондықтан көңілім шат, жүзім нұрлы,
Күліп сәуле шашамын жазғы күндей.

Жас тәнім ажарланып күннен-күнге,
Бәйшешектей құлпырар түрден-түрге.
Талпынам асыққандай жігіттікке,
Ұқсайтын жүзім гүлге, шаш сұмбілге.

Жас тән мен сезім, білім қабат өсіп,
Барамын кәмілдікке таман көшіп.
Өңім тұрсын, түсіме елестемес:
Бір күн топырақ болам деп, үнім өшіп.

Сырым сондай, ішім бос жамандықтан,
Мен періште ұрмақтан жаңа шыққан.
Сондықтан әркімге де мен сүйкімді,
Күнәсіз екенімді бір көрсе ұққан.

Ақтайтындай дүниеге келісімді,
Асыққандай беруге жемісімді,
Күн сайын өсіп барам, толып барам,
Ақтасан, дүние, осы сен ісімді.

Мен, сыйлар деп дүние, келдім міне!
«Бір жас» деп есігіңнен ендім міне!
Мен азатпын, мен ақпын, мен өсемін,
Не қылсаң да басымды бердім міне!

Кім біледі қоярсың еркімді алып,
Кім біледі қоярсың көркімді алып,
Кім біледі бұл ерік, бұл көріктің –
Жоғалғанын білмеспін қайда қалып.

Әлде дерсің: «пәлен бар, көрмесем де,
Соған табын, солайша және нанып.
Соны қылып, сондайдан тыйылмасаң,
Миллион-миллион жыл қинар отқа жағып»

Әлде дерсің: «Ұлық бар, ел ғұрпы бар,
Жазалысың, қоймасаң оны танып».
Әлде дерсің: «Царь, құдай, алтын деген,
Соны сүй, соған табын, шұлғы барып».

Әлде дерсің: «Қап салып тілену бар,
Алтынның қызметінен қалсаң арып».
Әлде дерсің: «Құтылмас кедейлік бар,
Мандай термен болмайтын асқа жарып».

Әлде дерсің: «Мейірімсіз ғашығың бар,
Түкіруге қорланар күйсең жанып».
Әлде дерсің: «Достық бар сау кезінде,
Қараңды да көрмейтін солсаң кәріп».

Әлде дерсің: «Ауру бар қинай-тұғын,
Тынышың кетіп, тамағың, ұйқың қалып».
Әлде дерсің: «Беле бар кем-қор қылып,
Елден ет жиғызатын дорба салып».
Әлде дерсің: «Қайғы бар жылай-тұғын,
Гүл бетінді сарғайтып жасқа малып».

Әлде дерсің: «Кәрілік бар тәнің тозып,
Қуартар, әлсіз қылар көркінді алып».
Әлде дерсің: «Құтқармас қараңғы көр,
Топырақ болып, ұйықтарсың сонда барып».

Миллион жыл, миллионымен өтсе-дағы,
Тұруды бір білмессің ұйқың қанып.
Сен ұмыт, сен деген бір саңырау көр,
Бар-жоғыңды артқылар қылмас парық».

II

Мен жігіт

Мен жігіт, он бес – отыз арасында,
Бұл жаста көп: бересі-аласым да.
Алдымда толған мақсат, толған таңдау,
Алайын мынасын ба, анасын ба?

Жазғы гүлдей түрленіп толған түсім,
Көзім нұрлы, ақ меруерт – бүтін тісім.
Шашым қара сүмбілдей, бойым түзу,
Сәуле шашып тұрады жастық пішін.

Жалыны бойға сыймай сырттан көрініп,
Күн сайын тұрады артып қайрат, күшім.
Әр үміттің қиялы сәулеленіп,
Түн бойы ұйқы бермес, толқып ішім.

Жүрегім жұлқынады әлдеқайда:
Сақтауға күші келмей іштегісін
Лепіріп, бақ іздейді, жар іздейді! –
Ол ғашық көрмесе де жардың түсін.

Тәніме жаным сыймас іздеп кімді?

Кеудем қызып құриды әбден мысым.
Іздеймін, түсін әлі бір көргем жоқ,
Қандай түрде, қай жерде білемісің?

«Басқа бақыт табылмас» деп ұқпаймын,
Соны табу: ең менің керек ісім.
Бір табармын басқа бар қандай бақыт,
Таңдаймын, салыстырып, әрбір ісін.

Ұқпаймын қол жетпейтін бақыт бар деп,
Дүние жаралғандай менің үшін.
Үміттімін, алдар деп және ұқпаймын,
Қайғы алған жоқ жүректің бір бұрышын.

Сол түрде тұратындай мәңгі өмірім
Бақыттан бақыт таңдар жас көңілім.
Жетпеймін деп білмеймін еш біріне,
Мен үшін жоқ секілді кәрілік, өлім.

«Асығыс жоқ, мен әлі жетем» деймін, –
«Дәл бүгін жетпедім деу бекер» деймін.
«Сондай бақыт табуға мен әуелі –
Сондай бейнет һәм еңбек етем» деймін.

Еңбек қып мен іздейтін бақыт қандай?
Бүгін мен ұйықтағам жоқ таңдай-таңдай:
Бай болу, әкім болу, алғыс, атақ –
Ойланылды бәрі де бірі қалмай.

Ғашық болу, ақ ерке сұлу тауып,
Еріп тұрған «бір мен» деп жүрегі ауып.
Жанына жаным қосып өмір сүріп,
Айды күндей өткізу құрып сауық...

Ең басында көрінді байлық оңды:
Басқасына даярлық жолды.
Әкімшілік, сұлу жар, алғыс, атақ –
Бәрі сатылар, тек байлық болса болды.

Жоқ, әкім болу неге ақы беріп,
Бермеген күні кетсе халық жеріп.
Ақыл иесі, жан иесі бола тұра,
Жансыздың арқасымен күтім көріп.

Крыловтың баснядағы есегіндей,
Үстімде алтын болғанды қылып желік.
«Данышпан ел көркейтер ерім осы», –
Деп таңдап қоймаған соң халық сеніп.

Қандай байлық шыдайды тойғызуга,
Анау топты тімтінген күнде келіп.
Кісі деп, ақылды айтпас, есек демей,
Жүргенді құр байлықпен қатарға еніп.

«Ит едім, байлық мені кісі қыл» деп,
Адамның несі адам болған жерік?
Мен адам болғандықтан өзі қызығып,
Бақыт, дәулет жүрмеген соң соңыма еріп.

Несі бақыт: сүймейтін бір сұлуды,
Сатып алып, өзімді жүрсем теліп.
«Құшақта, сүй!» деп зорлау, көріп отырып
Ататындай көздерін берілсе ерік.
Несі бақыт: сол байлық қылмаған соң,
Сұлу бір сүйетіндей жүрегі еріп,

Байлықпен медресе, школ салсам,
Нашарларды оқытып, алғыс алсам;
«Жақсы» деген атағым жұртқа шығар,
Жиһан кезсем, кәрілікте қажыға барсам.

Жоқ, байымас бұл күнде адал еңбек:
Біреу байыса, біреулер кедейленбек.
Кімде-кім тез байыса қолына ағып,
Кім кедей болса, соның малы келмек.

Несі бақыт: алдап ап, тартып алып,
Өз малын қайта өзіне қайтып бермек.
Көз жасы, бейшараның маңдай тері,
Жиылып, байытпай-ақ қойсын мені.
Мал біте ме адамды малдай қылмай,
Малдан басқа көрмейтін дәнеңені.

Бейне бір жаралғандай мал жимаққа,
Адалдықтан, ардан без, дамыл таппа.
Мал сен үшін жаралмай, сен мал үшін,
Жасағандай өмір сүр, осы бақ па?
Құл болмаған бай бар ма осы күнде?
Малды жиып, мақсатын ұмытпаққа.

Өгіздей ең маяда шөпке тойып,
Тамақ көп деп қайғының бәрін жойып.
Артық жеп, артық семіріп, бақыт сол деп,
Жүрейін бе басқа ойдың бәрін қойып?

Несі қызық байлықтың, несі бақыт?!
Байлықпен алмаған соң бақыт сатып.
Бақыт тауып беретін істі қумай,
Неге мен өткізейін оған уақыт?

Өйткені мен қалмаспын аштан өліп,
Суыр да жүр ін қазып, күнін көріп.
Қарын тоққа қанағат қыла-тұғын,
Мен емес, тәнім тірі, жаным өлік.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «Литрес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на Литрес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.